

Vad är ett hem?

Sara Pärsson 2023: *Ta sig hem. Skönlitterära skildringar av kvinnan och hemmet från tidigt 1900-tal*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag, 296 s. Öppen tillgång: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-208647>.

”Vår gåva till mänskligheten har varit hemmet”, konstaterar Selma Lagerlöf i talet *Hem och stat* vid den internationella rösträttskongressen i Stockholm år 1911. Det ”vi” Lagerlöf talar om är kvinnor, och hon använder de egenskaper som krävs för att skapa ett gott hem som bevis för att kvinnor förtjänar att få rösträtt. Det är här, i Lagerlöfs konstruktion av hemmet som samhällsbärare och samhällsnytta, som Sara Pärsson tar avstamp för sin litteraturvetenskapliga avhandling *Ta sig hem. Skönlitterära skildringar av kvinnan och hemmet från tidigt 1900-tal* (10). Avhandlingen går från att konkret undersöka hur bostäder skildras, både som hem och som platser, till diskussion av vad det innebär att bo och känna sig hemma, vilka praktiker och föremål som får ett hem att kännas som ett hem. Pärsson anlägger också klass- och könsperspektiv genom att belysa hur romanerna skildrar kvinnors möjligheter att skapa sig ett hem samt hemmets funktion i kvinnornas liv och verksamhet.

Pärsson arbetar med fyra romaner: Elin Wägners *Pennskaftet* (1910) skildrar politiskt medvetna medelklasskvinnor och rösträttskamp i Stockholm under början av 1900-talet. Selma Lagerlöfs *Charlotte Löwensköld* (1925) och *Anna Svärd* (1928) behandlar i sin tur den idealistiske prästen Karl-Arturs drömmar om det enkla livet och hans praktiskt lagda hustru Annas hantering av dem under 1800-talet. Sist ut är Moa Martinsons *Mor gifter sig* (1936), där en arbetarhustrus livsvillkor under tidigt 1900-tal skildras ur flickan Mias perspektiv.

Urvalet är tematiskt motiverat. Romanerna skildrar kvinnans och flickans relation till och föreställningar om hemmet: inflyttning, hemkänsla, respektabilitet samt koppling till heterosexuell tvåsamhet och familjebildning. Romanerna bildar alltså ingen representativ helhet, och de bidrar därmed med olika, kompletterande perspektiv snarare än en enhetlig bild – den gemensamma nämnaren är att de ”bottnar på olika sätt i det tidiga 1900-talet”, som Pärsson formulerar det (18). Som bakgrund till detta tecknar hon flyhänt den historiska kontexten, från 1800-talets hygienism via begreppet folkhemmets födelse (Per Albin Hansson, 1928) till funktionalismens genombrott till paret Myrdals *Kris i befolkningsfrågan* (1934) och vidare till Ludvig ”Lubbe” Nordströms *Lort-Sverige* (1938). För en finländsk läsare är särskilt det dåtida samhällets explicita förhoppning om medborgarens moraliska bättring med hjälp av nya, rationella bostäder fascinerande, och genomgången av tidsandan i en bostadspolitisk kontext berikar läsningen av de skönlitterära texterna.

Precis som Pärsson noterar (16) är den tidigare forskningen om Wägner, Lagerlöf och Martinson gedigen, och hon vinnlägger sig om att synliggöra de

perspektiv som tangerar hennes eget och bygga vidare på dem. Avhandlingens bidrar till forskningsfältet med ett explicit fokus på skildringar av hem, i synnerhet på hemmets betydelsebärande aspekter. Pärsson definierar sitt forskningsfält dels som rumsliga litteraturstudier, dels som studier av hemmet i litteraturen. Den syn på rumslighet som kommer till uttryck i avhandlingen är tämligen konkret och materiellt fokuserad, eventuellt just på grund av inriktningen på hem.

Sin primära teoretiska och begreppsliga referensram för läsningen av romanerna hämtar Pärsson å ena sidan från geograferna Alison Blunts och Robyn Dowlings definition av hem, statsvetaren Iris Marion Youngs feministiska perspektiv på hemmet samt queerteoretikern Sara Ahmeds tänkande om att ta rum i besittning och att orientera sig. Å andra sidan, för specifika litteraturvetenskapliga perspektiv och begrepp, använder sig Pärsson särskilt av Dorothee Birkes och Stella Butters tänkande om representationer av hemmet i skönlitteratur samt av Ruth Ronens tänkande om hur den rumsliga strukturen är konstruerad i en romanvärld.

Med risk för att överbetona en detalj i en fungerande helhet är det värt att notera att Pärsson använder sig av Ronens begrepp *frame* (och därmed också *setting*) på engelska med motiveringen att "[d]et engelska ordet har delvis andra konnotationer än det svenska, då det förutom att betyda ram även används för att benämna byggnadsstommar, dörrkarmar och strukturer" (35). Översättningsproblematiken är välbekant för alla som skriver sin forskning på andra språk än engelska, och ansvaret för lösningen ligger naturligtvis inte på en enskild avhandling. Men, det är centralt att vi gemensamt tar ansvar för en levande, flerspråkig forskning och för svenska som ett vetenskapligt språk som gemensamt – helt bortsett från att den engelskspråkiga terminologin också innebär ett försuttet tillfälle till begreppsetablering.

Det är alltså ett flertal uppsättningar begrepp som aktualiseras i *Ta sig hem*. Detta är motiverat med tanke på primärmaterialets mångsidighet – att dra alla romanerna över en begreppslig kam vore att stympa ett uppenbart givande material och avgränsa avhandlingens helhetsgrepp. Samtidigt finns en tendens att stanna vid benämning och identifiering som lämnar läsaren med frågan "men vad betyder det?".

Medan analyserna av *Pennskaflet* och *Mor gifter sig* främst fokuserar på hemmet som idé och på dess funktion för karaktärerna, präglas analysen av Lagerlöfs romaner av konkreta rumsliga strukturer i relation till berättandet. Pärsson undersöker den roll övergångar mellan olika rum – fönster, trösklar, dörrar, serveringsluckor – har för handlingen: "Information sipprar mellan de olika rummen" (107), från en karaktär till en annan, och driver därmed handlingen vidare. Beträffande *Anna Svärd* konstaterar Pärsson att "[i] stugan konkretiseras den maktordning som makarnas relation innebär i en rumslig ordning" (127) och visar detta genom det slags tillträde Anna och Karl-Artur har och tar sig till den anspråkslösa stugans olika rum samt hur rummen konkret är byggda

i relation till varandra. Pärsson noterar också andra intressanta rumsliga aspekter, till exempel att Lagerlöf använder rumslighet för att beskriva psykologiska skeenden eller att karaktärerna har perioder av kringflackande liv, men här såväl som i de övriga analyserna får poänger som dessa mindre uppmärksamhet. Med tanke på avhandlingens övergripande problemformulering är det begripligt, men en kontrasterande diskussion hade kunnat fördjupa analyserna ytterligare.

Med detta sagt är *Att ta sig hem* en givande idéhistorisk helhet. Pärssons läsningar av Wägners, Lagerlöfs och Martinsons romaner är grundliga och välargumenterade. De tecknar en rik bild av den tidiga 1900-talskvinnans hem som möjlighet, som källa till självförverkligande och handlingsutrymme, men också av växelverkan mellan hemmet som idé och verklighet.

Hanna Lahdenperä